

Weerbaarheidscheck politieke partijen

'Van individuele naar collectieve weerbaarheid'

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

TASKFORCE - RIEC
Brabant - Zeeland
#samensterktegenondermijning

Mr. dr. Willeke Slingerland
(Lector Weerbare Democratie)

Michel Linnenbank, MSc.
(Senior-onderzoeker Lectoraat Modelleren van Maatschappelijke Impact)

dr. ir. Attila Németh
(Lector Modelleren van Maatschappelijke Impact)

De weerbaarsheidscheck is door Saxion Hogeschool ontwikkeld in opdracht van de gemeente Eindhoven en in samenwerking met de Taskforce RIEC Brabant- Zeeland en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

*Voor meer informatie over de weerbaarsheidscheck kunt u contact opnemen met
Mr. dr. W. (Willeke) Slingerland, Lector Weerbare Democratie via weerbaarheidsscan@saxion.nl.*

Weerbaarheidscheck

Aanleiding

Politici en politieke partijen vertegenwoordigen diverse groepen en staan daardoor midden in de samenleving. De netwerken van politici en politieke partijen zijn van grote waarde in het vertegenwoordigen van deze groepen in de politieke arena. De netwerken geven onder andere inzicht in welke vraagstukken er in de samenleving spelen en worden gebruikt om informatie te vergaren, draagvlak te creëren en mensen te mobiliseren. Naast deze positieve gevolgen kunnen netwerken ook een negatief effect hebben. Vaak blijken netwerken ook de onderliggende oorzaak te zijn voor politieke schandalen, integriteitskwesaties en projecten die falen. Dit soort kwesaties hebben grote politieke en persoonlijke gevolgen voor de betrokken raadsleden, wethouders en politieke partijen. In veel van dit soort voorbeelden wordt pas achteraf ingezien dat betrokkenen met elkaar actief waren binnen een netwerk dat onbedoeld bijdroeg aan het uithollen of omzeilen van de democratische spelregels en beginselen van behoorlijk bestuur.

Politieke partijen kunnen een belangrijke rol spelen in het voorkomen dat netwerken verkeerd uitwerken, door werk te maken van de weerbaarheid van de eigen volksvertegenwoordigers en bestuurders. Binnen de politieke partij komen denkbeelden en verkiezingsprogramma's tot stand, maar wordt bovenal gewerkt aan het werven en selecteren van kandidaat-raadsleden en wethouders. Wanneer binnen politieke partijen het netwerkbewustzijn volledig wordt (netwerk als kans én als risico) dan is dat een goede basis voor hen die de partij lokaal zullen vertegenwoordigen en wordt het een terugkerend onderwerp van gesprek binnen de partij.

Doel

Het doel van de weerbaarheidscheck is kandidaat-raadsleden en kandidaat-wethouders weerbaar maken voor die uitdagingen die bij lokale politiek komen kijken. Een belangrijk onderdeel in de weerbaarheidscheck is de lijst met vragen die door benoemingscommissies kan worden gebruikt om het goede gesprek met potentiële kandidaten te voeren. Sommige vragen moeten gesteld worden op basis van de Gemeentewet en Kieswet, maar het merendeel van de vragen is bedoeld om de geschiktheid en benoembaarheid van een kandidaat te toetsen en de verwachtingen over het raadswerk of wethouderschap over en weer te uiten. Naast inhoudelijke kennis van het verkiezingsprogramma, de gedragscode of beginselen van de eigen partij, zijn vooral de integriteit en veiligheid een onderwerp van gesprek tussen partij en kandidaat. De gebruiksvriendelijke vragenlijst in de check helpt de weerbaarheid van kandidaten te vergroten zodat zij toegerust worden om hun rol op een veilige en integere manier op te pakken. De vragen zijn bedoeld voor kandidaat-raadsleden maar kunnen ook gebruikt worden in gesprekken met diegenen die het wethouderschap ambiëren. Voor kandidaat-wethouders is er een aanvullende weerbaarheidsscan.

De check is een doorontwikkeling van de tools uit de Handreiking integriteit van politieke ambtsdragers bij provincies, gemeenten en waterschappen en de Handreiking integriteitstoetsing van kandidaten voor decentrale politieke partijen zoals beschikbaar is gesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.¹

¹ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2021). Handreiking integriteit van politieke ambtsdragers bij gemeenten, provincies en waterschappen. Te raadplegen via: <https://www.politiekeambtsdragers.nl/publicaties/brochures/2021/03/30/handreiking-integriteit> en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2020). Te raadplegen via: <https://www.politiekeambtsdragers.nl/publicaties/publicaties/2019/10/29/handreiking-integriteitstoetsing-van-kandidaten-voor-decentrale-politieke-partijen>

Opdrachtgever en opdrachtnemer

Saxion Hogeschool heeft de weerbaarheidscheck ontwikkeld in opdracht van de gemeente Eindhoven. De weerbaarheidscheck is tot stand gekomen in samenspraak met de gemeente Eindhoven, Taskforce RIEC en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De check is ontwikkeld vanuit het programma Weerbare Overheid.

De weerbaarheidscheck is beschikbaar voor alle gemeenten. Saxion biedt een workshop aan waarin ook de theoretische achtergrond en praktische uitvoering van de weerbaarheidscheck wordt besproken. Ook is er een kort instructiefilmpje beschikbaar via de volgende link:

Doelgroep

De weerbaarheidscheck is ontwikkeld voor politieke partijen die op eigen wijze op zoek gaan naar politiek talent. Het biedt de benoemingscommissies een kant-en-klare gespreksleidraad voor kandidaat-raadsleden en kandidaat-wethouders. De check voedt tevens het netwerkbewustzijn van de politieke partij en maakt het mogelijk om de integriteit en veiligheid binnen netwerken van de partij bespreekbaar te maken. Een individueel en gedeeld netwerkbewustzijn ontstaat wanneer ook na benoeming gesproken wordt over de rol die iemands netwerken hebben op het functioneren als volksvertegenwoordiger of bestuurder. Juist na installatie als raadslid of wethouder ontstaan nieuwe netwerken die samenhangen met specifieke portefeuilles of het woordvoerderschap. Een (verbeterd) netwerkbewustzijn helpt dan de weerbaarheid te vergroten.

Leeswijzer

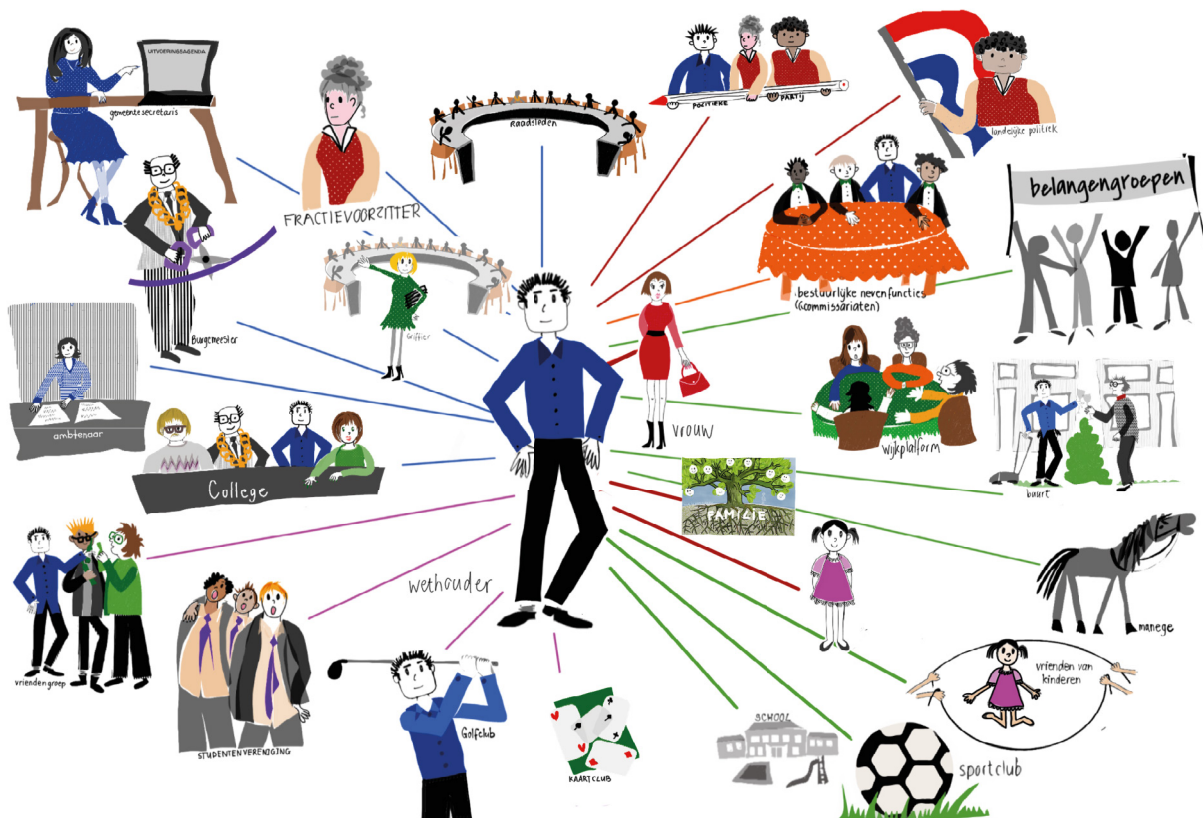
Hoofdstuk 2 van dit document bevat een netwerkbeeld waarin veiligheid en integriteit op basis van een netwerkperspectief weergegeven worden. Hoofdstuk 3 bevat de uitgebreide vragenlijst die behoort bij de weerbaarheidscheck. In hoofdstuk 4 worden drie voorbeelden beschreven om te verduidelijken hoe netwerken onbedoeld ongewenste effecten kunnen hebben. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 beschreven tegen welke achtergrond de weerbaarheidscheck moeten worden gezien.

Netwerkbeeld

De afbeeldingen in dit hoofdstuk laten zien hoe actief een doorsnee raadslid of wethouder binnen de lokale samenleving is. Je kunt met een kandidaat-raadslid of kandidaat-wethouder een gesprek voeren over integriteit en veiligheid. Vaak blijft dit abstract, theoretisch en toekomstgericht. De echte integriteits- en veiligheidskwesties ontstaan in de vele contacten die raadsleden en wethouders hebben. Deze contacten ontstaan uit hoofde van vorige werkzaamheden, huidige politieke activiteiten, connecties in de buurt of via familie en kennissen. Naast de positieve kanten van deze contacten is het van belang de weerbaarheid van de kandidaten tegen integriteits-schendingen en antidemocratische dreigingen te vergroten door het gesprek over integriteit en veiligheid te hebben met het beeld van een netwerk voor ogen. Pas dan worden de mogelijke risico's voor bijvoorbeeld belangenverstrengeling en intimidatie en bedreiging tastbaar.

Figuur 1: De politieke ambtsdrager binnen de gemeente.

made by pet ravandenberg

Figuur 2: De sociale omgeving van de politieke ambtsdrager binnen de gemeente.

- (netwerk in het midden): het netwerk van de familie.
- (netwerk rechtsonder): de netwerken die ontstaan door de activiteiten van familieleden.
- (netwerk bovenin in het midden): de netwerken van de politieke partij.
- (netwerk linksboven): de politieke netwerken bestaande uit raad, fracties, college, ambtenaren.
- (netwerk linksonder): de netwerken o.b.v. maatschappelijke carrière, bestaande uit studievereniging, oud-collega's, sport en hobbyclubs.
- (netwerk rechts in het midden): de netwerken uit hoofde van portefeuille of woordvoerderschap

Figuur 3: Een denkbeeldig netwerkbeeld van een politiek ambtsdrager binnen de gemeente.

Dit netwerkbeeld is een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Het laat zien hoe de verschillende netwerken elkaar overlappen en raken. Binnen deze netwerken zijn nog tal van kleinere netwerken te onderscheiden. Denk aan de politieke partij als zelfstandig netwerk, met daarin het netwerk van de fractie of met leden van andere partijen.

De gespreksleidraad voor de weerbaarheidcheck

Toelichting op het gesprek en voorbereiding

Voorafgaand aan het gesprek kan er van de kandidaat documentatie worden gevraagd.

Denk hierbij aan:

- CV
- Diploma van de hoogst genoten opleiding
- Verklaring Omtrent Gedrag
- BKR-registratie

Onderstaande vragen kunnen als leidraad worden gebruikt in voorbereiding op en tijdens de gesprekken tussen de kandidaat en de benoemingscommissie. Het betreft een mix van gesloten en open vragen. Bij beide typen vragen geldt dat de vraag de aanleiding zou moeten zijn voor een verdiepend gesprek. Dit betekent dat de kandidaat gevraagd wordt zijn of haar antwoord toe te lichten.

Relatie met de gemeente en ambities

Financiële en zakelijke belangen

Nevenfuncties

Sociale media

Veiligheid en ondermijning

Netwerkbewustzijn

Relatie met de gemeente en ambities

1. Heeft u op dit moment een functie die onverenigbaar is met de rol van raadslid?

Ja

Nee

Toelichting

De lijst van onverenigbare functies is genoemd in de Gemeentewet (art. 13 Gemeentewet):

a. minister;	i. secretaris van de provincie;
b. staatssecretaris;	j. griffier van de provincie;
c. lid van de Raad van State;	k. burgemeester;
d. lid van de Algemene Rekenkamer;	l. wethouder;
e. Nationale ombudsman;	m. lid van de rekenkamer;
f. substituut-ombudsman als bedoeld in artikel 9, eerste lid, van de Wet Nationale ombudsman;	n. ombudsman of lid van de ombudscommissie als bedoeld in artikel 81p, eerste lid;
g. commissaris van de Koning;	o. ambtenaar, door of vanwege het gemeentebestuur aangesteld of daaraan ondergeschikt.
h. gedeputeerde;	

2. Verricht u op dit moment werkzaamheden voor de gemeente waar u raadslid wilt worden?

Ja

Nee

Toelichting

De lijst van onverenigbare werkzaamheden voor raadsleden is genoemd in de Gemeentewet (art. 15) en geldt voor de beantwoording van vraag 2 en 3.

- a. als advocaat of adviseur in geschillen werkzaam zijn ten behoeve van de gemeente of het gemeentebestuur dan wel ten behoeve van de wederpartij van de gemeente of het gemeentebestuur
- b. als gemachtigde in geschillen werkzaam zijn ten behoeve van de wederpartij van de gemeente of het gemeentebestuur;
- c. als vertegenwoordiger of adviseur werkzaam zijn ten behoeve van derden tot het met de gemeente aangaan van:
 1. overeenkomsten als bedoeld in onderdeel d;
 2. overeenkomsten tot het leveren van onroerende zaken aan de gemeente;
- d. rechtstreeks of middellijk een overeenkomst aangaan betreffende:
 1. het aannemen van werk ten behoeve van de gemeente;
 2. het buiten dienstbetrekking tegen beloning verrichten van werkzaamheden ten behoeve van de gemeente;
 3. het leveren van roerende zaken anders dan om niet aan de gemeente;
 4. het verhuren van roerende zaken aan de gemeente;
 5. het verwerven van betwiste vorderingen ten laste van de gemeente;
 6. het van de gemeente onderhands verwerven van onroerende zaken of beperkte rechten waaraan deze zijn onderworpen;
 7. het onderhands huren of pachten van de gemeente.

3. Heeft u een rol als adviseur, onderzoeker, gemachtigde of advocaat vervuld in een samenwerking met of geschil tussen de gemeente en een wederpartij?

Ja

Nee

Toelichting

Art. 15 Gemeentewet verbiedt deze activiteiten omdat deze de schijn van belangenverstrengeling kunnen opwekken wanneer verschillende professionele rollen binnen de gemeente gecombineerd worden. Zie lijst onder vraag 2.

4. Is er sprake van een juridisch conflict of juridische procedure tussen u of iemand uit uw familie met de gemeente waar u raadslid wilt worden?

Ja

Nee

Toelichting

Een juridisch conflict met de gemeente is onverenigbaar met het raadslidmaatschap omdat ook hier belangen verstrengeld kunnen raken. Denk aan de mogelijkheden om als raadslid invloed uit te kunnen oefenen op het privébelang waar het geschil over gaat.

5. Bent u woonachtig of van plan te verhuizen naar de gemeente waar u raadslid wilt worden?

Ja

Nee

Toelichting

Art. 10 lid 1 Gemeentewet schrijft voor dat een raadslid ingezetene moet zijn binnen de gemeente waarin hij/zij raadslid is. Als een raadslid is ingeschreven in de gemeentelijke basisregistratie, wordt dat raadslid geacht in die gemeente te wonen.

6. Bent u ooit lid geweest van een andere politieke partij en heeft u hiervoor bestuurlijke of politiek functies bekleed?

Ja

Nee

Toelichting

Het is goed om te weten welke andere activiteiten een kandidaat-raadslid voor andere politieke partijen heeft ondernomen. Deze vraag helpt om zicht te krijgen op de politieke ideologie van de kandidaat, maar geeft ook inzicht in de reden om zich nu voor deze partij kandidaat te stellen. Dit kan een legitieme reden hebben, maar kan ook te maken hebben met eerdere conflicten binnen andere partijen of het geluk willen zoeken binnen een nieuwe partij.

7. Bent u van plan zich in de toekomst ook verkiesbaar te stellen voor het waterschap, de provincie of de Eerste of Tweede Kamer?

Ja

Nee

Toelichting

Deze vraag geeft inzicht in de ambities van het kandidaat-raadslid. Ambieert hij/zij de lokale politiek of liggen de ambities elders en is er een risico dat het raadslid na benoeming vertrekt. Het is mogelijk om het raadswerk te combineren met bijv. het werken als Tweede Kamerlid. Dit zal gevolgen hebben voor de daadwerkelijke inzet.

8. Wat is uw drijfveer om zich verkiesbaar te stellen?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan positieve redenen: het gevoel nu zelf in actie te willen komen (nu tijd, momentum, persoonlijke behoefte of maatschappelijke noodzaak). Of negatieve redenen: ruzie met werkgever, werkloos, uit andere fractie gestapt, raadslidmaatschap als tweede kans om maatschappelijk te slagen.

9. Hoeveel tijd heeft u voor het werk als raadslid in de gemeente?

Ja

Nee

Toelichting

Raadswerk behelst gemiddeld 16 tot 24 uur. Het is van belang te toetsen of de kandidaat zich hiervan bewust is en dit praktisch kan en wil realiseren in combinatie met privéleven en andere werkzaamheden.

Financiële en zakelijke belangen

10. Bent u momenteel in loondienst of heeft u een eigen onderneming?

Ja

Nee

Toelichting

Het is verstandig om na te gaan of het raadswerk de voornaamste bron van inkomsten zal worden of dat er ook een andere bron van inkomsten is. Dit geeft niet alleen inzicht in de financiële afhankelijk van het raadslidmaatschap maar ook een breder beeld in hoeverre de loonbetrekking of het ondernemerschap een risico vormt voor het raadswerk en vice versa. Denk hierbij aan relevante vertrouwelijke informatie uit hoofde van het raadswerk waar iemand als ondernemer z'n voordeel mee kan doen.

11. Is er in de afgelopen drie jaar vanuit uw werkgever of organisatie sprake van een zakelijke relatie met de gemeente waar u raadslid wilt worden?

Ja

Nee

Toelichting

Hier geldt een risico wanneer iemand uit hoofde van het raadswerk invloed heeft op gemeentelijke beslissingen waarvan de werkgever of organisatie van het raadslid voor- of nadeel ondervindt.

12. Heeft u een belang in een onderneming anders dan van uzelf die een zakelijk relatie heeft met de gemeente waar u raadslid wilt worden?

Ja

Nee

Toelichting

Ook hier betreft het de situatie wanneer iemand uit hoofde van het raadswerk invloed heeft op gemeentelijke beslissingen die effect hebben op een onderneming waar het raadslid zelf een belang (bijv. aandelen) in heeft.

13. Onderschrijft u de normen van fatsoen?

Ja

Nee

Toelichting

Het is van belang om met de kandidaat in gesprek te gaan over hoe binnen de fractie, tijdens raadsvergaderingen en richting het college gecommuniceerd wordt. Is dit constructief, kritisch maar zonder schuttingstaal of vindt de kandidaat het normaal om grof te worden, te schelden, niet via de voorzitter te spreken en ook sociale media niet te schuwen om modder te gooien naar opponenten.

Nevenfuncties

14. Welke nevenfuncties heeft u in de afgelopen drie jaar vervuld of vervult u nog steeds?

Het gaat hier om alle betaalde en niet betaalde functies zoals bestuurswerk, vrijwilligerswerk of in de rol van toezichthouder. Via deze vraag moet duidelijk worden met welke petten een raadslid nog meer actief is of is geweest en in hoeverre dit een risico op belangenverstrengeling oplevert vanwege het raadswork wat wellicht invloed heeft op de organisaties waar een kandidaat-raadslid zich voor inzet. Gelieve per nevenfunctie aan te geven:

- de naam van de instelling, de organisatie of het bedrijf waar u de functie vervult;
- of de functie bezoldigd dan wel onbezoldigd is;
- wat de functie inhoudt;
- wat het globale tijdsbeslag van de functie is;
- of u de nevenfunctie na uw benoeming/aanstelling voorzet.

a)

b)

c)

d)

15. Hebben de organisaties behorende bij uw nevenfuncties een financiële relatie met de gemeente?

Ja

Nee

Toelichting

Dit kunnen investeringen, aandelen, leningen, of subsidies zijn waardoor er al een relatie bestaat tussen de gemeente en de betreffende organisatie, waar het kandidaat-raadslid mogelijk met twee verschillende petten en loyaliteiten mee geconfronteerd wordt.

16. Hoe verhouden deze nevenfuncties zich tot een goede uitoefening van het raadswerk?

Denk hierbij aan kwaliteiten als objectief, onafhankelijk, betrouwbaar, integer, transparant die van u worden verwacht.

Sociale media

17. Bent u actief op de sociale media, zo ja welke media?

Denk hierbij aan Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram.

18. Met welk doel gebruikt u sociale media?

Denk hierbij aan verschil tussen privé en professioneel gebruik en gebruik om te informeren en/of in debat te gaan.

19. Heeft u in het verleden wel eens berichten of foto's gedeeld die nu als controversieel of ongepast zouden worden gezien of op een andere manier een risico vormen voor het raadswerk?

Denk aan berichten en foto's waarop iemand bloot te zien is, te hard rijdt, iemand verbaal aanvalt, onder invloed is of deelneemt aan beruchte demonstraties etc.

Veiligheid en ondermijning

- 20. Heeft u of iemand binnen uw directe familie of vriendenkring in het verleden activiteiten ontplooid die een belemmering kunnen vormen in uw toekomstige rol als raadslid of die u daardoor chantabel maken?**

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan activiteiten die nu als discriminatie gezien kunnen worden, prostitutiebezoek, dierenmishandeling of vormen van (politiek) activisme.

- 21. Bent u wel eens beticht van niet integer gedrag?**

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij bijvoorbeeld aan seksuele intimidatie, belangenverstrengeling, delen van vertrouwelijke informatie.

- 22. Bent u of iemand uit uw directe familie ooit in opspraak geraakt in de media?**

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan negatieve berichten op de tv, radio of in de krant over bepaald gedrag of functioneren.

23. Heeft u of iemand binnen uw directe familie ooit een conflict gehad met een persoon of organisatie binnen de gemeente?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan geschillen die in privé zij ontstaan waarbij de ander werkzaam is binnen de gemeente of juist in de relatie tussen u en de gemeente als lokale overheid bijv. bij een vergunningaanvraag of handhavingsbesluit.

24. Heeft u connecties in het criminele circuit?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan de productie of het vervoer van drugs, diefstal, oplichting, fraude, uitbuiting van personeel.

Netwerkbewustzijn

Het is positief dat u als kandidaat-raadslid midden in de samenleving staat en over waardevolle netwerken beschikt. De netwerken zorgen voor draagvlak, zijn een bron van informatie en maken het mogelijk om maatschappelijke doelen te realiseren. Tegelijkertijd kunnen deze netwerken (on)bedoeld een vorm van vriendjespolitiek opleveren en exclusief worden. Om te zorgen dat netwerken 'gezond' en eerlijk blijven, willen we u vragen onderstaande vragen te beantwoorden.

25. In welke informele en formele netwerken bent u actief?

- A)
- B)
- C)
- D)

Denk hierbij aan netwerken die vanzelf ontstaan zijn (vrienden, familie en buurt) en netwerken die formeel van aard zijn (business clubs, politieke partij, verenigingen).

Gelieve per netwerk aan te geven:

- wat deze netwerken u en het netwerk opleveren (bijv. informatie, gezelligheid, maatschappelijk doel, acquisitie);
- wat de positieve en negatieve effecten zijn van deze netwerken op de samenleving (denk hierbij aan oneerlijke besluitvorming, oneerlijke concurrentie, intimidatie, schade publiek vertrouwen, milieuschade etc.);
- hoe u omgaat met deze netwerken wanneer u als raadslid gekozen wordt (blijft u actief, zet u de activiteiten op een lager pitje, verandert u van rol binnen het netwerk of stopt u met het netwerk).

a)

b)

c)

d)

26. Zijn er netwerken die elkaar overlappen?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan personen uit netwerk A die ook in netwerk B zitten.

27. Hoe beïnvloeden de overlappende netwerken elkaar?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan voorbeelden waar deze netwerken elkaar versterken, verzwakken, corrigeren etc.

28. Zijn er netwerken waarvan u **geen** onderdeel uitmaakt maar die u wel proberen te beïnvloeden?

Ja

Nee

Toelichting

Denk hierbij aan netwerken buiten uzelf om die iets van u willen (positief of negatief)

Gelieve per netwerk aan te geven:

- om wat voor netwerk het gaat;
- hoe u denkt om te gaan met dit netwerk als u verkozen bent als raadslid (vragen deze netwerken om actie na verkozen te zijn?);
- of u deze netwerken helpend of belemmerend vindt (beoordeelt u ze als positief of negatief?).

a)

b)

c)

29. Welke netwerken hebben voor u de grootste waarde?

Welke netwerken vindt u zelf het belangrijkste en waarom (effectiviteit, plezier, impact, aanzien)?

30. Hoe zorgt u ervoor dat de netwerken niet ontaarden (exclusief worden, naar binnen gekeerd en enkel netwerkliden bevoordelen)?

Wat doet u om te zorgen dat u het totaal aan gevolgen van het netwerk overziet? Wat doet u zelf binnen het netwerk om te zorgen dat dit netwerk geen negatieve gevolgen voor anderen heeft?

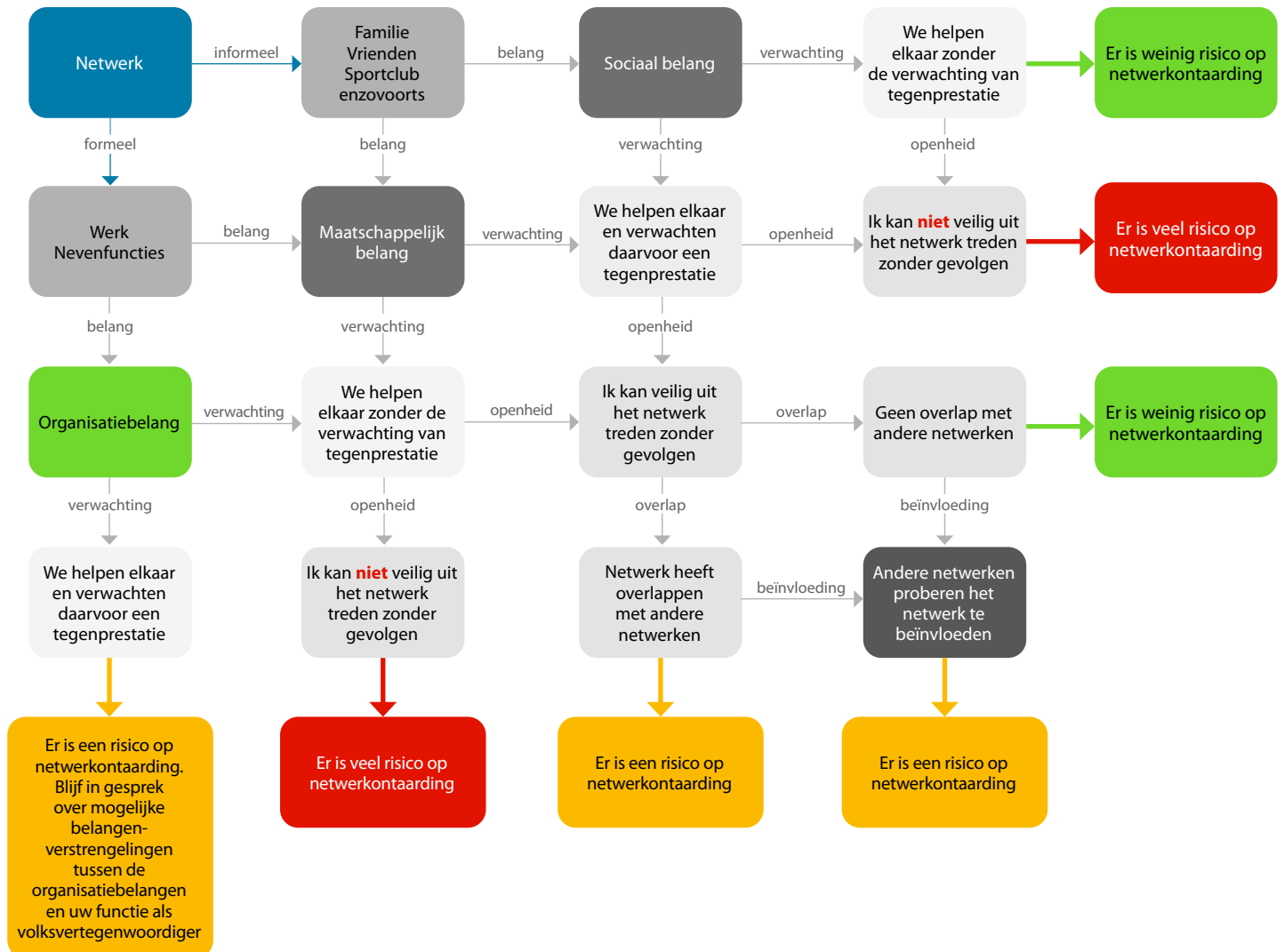
31. Waar en wanneer bespreekt u de aanwezigheid van de netwerken in uw werkzaamheden als raadslid?

Direct bij de start, wanneer het een dossier of vraagstuk raakt of wanneer er vragen over worden gesteld? Bespreekt u dit bijvoorbeeld met de fractie, een fractiegenoot of de partij?

32. Van welke netwerken kunt u afstand nemen en van welke netwerken kunt u dat niet?

Hoe afhankelijk bent u van de netwerken?

Wel of geen risico op netwerkontaarding

Er is een laag risico op netwerkontaarding

Als het risico op netwerkontaarding laag is, dan hoeft er geen directe actie te worden ondernomen, maar is het wel verstandig om met enige regelmaat de weerbaarheidcheck in te vullen en binnen de partij te bespreken. Netwerken kunnen in de loop van de tijd veranderen.

Er is een risico op netwerkontaarding

Als er een risico is op netwerkontaarding, dan is het verstandig om met elkaar te bespreken hoe om te gaan met de risico's en of deze risico's aanvaardbaar zijn. Om een beter beeld te krijgen hoe groot de risico's zijn kunnen de onderstaande vragen helpen;

- Kan ik nee zeggen tegen het netwerk?

Ja*

Nee*

- Kan iemand anders mijn rol overnemen in het netwerk?

Ja*

Nee*

- Kan ik imagoschade oplopen door mijn bijdrage aan het netwerk?

Ja*

Nee*

** Bij het groene antwoord is het risico laag en bij het rode antwoord is het risico hoog.*

Het is belangrijk om binnen de partij met elkaar in gesprek te gaan over de mogelijke risico's en met elkaar een goede afweging te maken of de risico's aanvaardbaar zijn.

Er is een hoog risico op netwerkontaarding

Als er een hoog risico is op netwerkontaarding, dan kan dit leiden tot schade voor het kandidaat-raadslid maar ook voor de partij. Het is daarom cruciaal om een goede afweging te maken of dit type netwerk van belang is voor de partij en het kandidaat-raadslid.

Soms is het noodzakelijk om afstand te nemen van het netwerk. Het is daarom belangrijk gezamenlijk te bepalen wat de toegevoegde waarde is van het netwerk.

Voorbeelden van netwerken waar het misgaat

Voorbeeld 1: een raadslid met een eigen 'achterbannetwerk'

Een jaar na de laatste gemeenteraadsverkiezingen is er politieke onrust in de stad. Zowel binnen het college van burgemeester en wethouders als in de gemeenteraad bestaan er zorgen over cliëntelisme binnen een bepaalde politieke partij. De politieke partij bestaat al wat langer maar heeft in de aanloop naar de laatste verkiezingen ervoor gekozen om actieve leden met een stevig netwerk of achterban hoog te plaatsen. Een jaar na de verkiezingen is de fractievoorzitter vaker niet dan wel verschenen tijdens de raadsvergaderingen. Volgens een fractiegenoot ging het vanaf het begin al mis. "We werden binnen korte tijd geconfronteerd met een houding van onze fractievoorzitter welke niet past binnen de lijn die onze partij voorstaat." Zo zou de fractievoorzitter niet deelnemen aan raadsvergaderingen, werkbezoeken en campagneactiviteiten en soms maanden niet verschijnen in de fractie. Hij komt enkel opdraven wanneer er punten op de agenda staan die zijn achterban raken. Zo was hij ineens heel actief en zichtbaar toen de plannen voor een nieuw gebedshuis werden besproken en mobiliseerde hij andere raadsleden om in te stemmen met de subsidies voor een milieueducatiecentrum waar zijn broer bestuurder is. Achteraf is duidelijk geworden dat de initiatiefnemers van het nog te bouwen gebedshuis gelieerd zijn aan een stichting die tijdens de verkiezingscampagne 30.000 euro uitgaf aan een reclamecampagne in de huis-aan-huis bladen voor deze partij. Het wordt een interne strijd binnen de fractie over hoe direct je de belangen van je achterban mag dienen als volksvertegenwoordiger zijnde. De fractievoorzitter verweert zich door te stellen dat de stemadviescommissie zijn achterban en netwerken als pluspunt waardeerden tijdens zijn kandidaatstellingsgesprek.

Voorbeeld 2: een netwerk rondom warme familiebanden en informele relaties

Het college van burgemeester en wethouders heeft besloten de exploitatie van de zwembaden openbaar aan te besteden. De directeur van een zwembad in een nabijgelegen gemeente heeft interesse en zal met zijn voorstel voor exploitatie meedingen in de aanbesteding. Zijn neef is naast eigenaar van een administratiekantoor ook raadslid in de aanbestedende gemeente en daarom vraagt hij hem even mee te kijken naar de offerte. Het raadslid werpt er een blik op en adviseert om in de offerte bepaalde kwaliteiten wat zwaarder aan te zetten. Het raadslid weet dat men hier intern belang aan hecht. Als bedankje voor de tijdsinvestering maakt de directeur een klein bedrag over naar de partijkas van de partij van zijn neef (het raadslid), ook hangt hij een banner op in het zwembad als gratis reclame voor het administratiekantoor. Op een dag is de eigenaar van het cateringbedrijf van het zwembad op bezoek. Bij het zien van de banner vraagt hij of aan de directeur van het zwembad of dit kantoor aanbevelingswaardig is. Dat is het geval en dus benadert de eigenaar van het cateringbedrijf het raadslid om te vragen of hij vanuit het administratiekantoor kan ondersteunen bij de administratie van zijn cateringbedrijf. Vanuit de raad ontstaan inmiddels zorgen over de betrokkenheid van het raadslid bij de aanbesteding. De raad vraagt de burgemeester een intern onderzoek in te stellen.

De burgemeester spart hierover informeel met een aantal wethouders. Deze wethouders menen dan het onwenselijk is om een intern onderzoek te starten omdat het raadslid naast deze mogelijke misstap, al veel betekent heeft voor de stad. Bovendien draagt de samenleving het raadslid op handen, zo blijkt wel uit de voorkeursstemmen die tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen voor hem zijn uitgebracht. De burgemeester besluit dat er geen intern onderzoek komt.

Voorbeeld 3: een netwerk bestaande uit raadsleden, ambtenaren, wethouders en bedrijven

Een aantal culturele instellingen in de stad wil graag onder een dak verder op een toplocatie in het centrum. De bestuurders van de organisaties hebben nauwe banden met een aantal wethouders en raadsleden die ook graag zouden zien dat de stad zich nog sterker profileert als cultuurhoofdstad in de provincie. Na aanbesteding komt er een lokale partij uit de bus die het mag ontwikkelen en uitvoeren. NV Maatschappelijk Vastgoed is verantwoordelijk voor het beheer van het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed. Het wordt een prestigeproject, bijna te mooi om waar te zijn. Twee jaar later blijkt het pronkstuk van de stad nog niet een feit en stapelen de extra kosten zich op. Er moet een paar miljoen bij en structureel tonnen op de exploitatiebegroting. Het is een miljoendrama voor de acht aangesloten bedrijven. De architect en de NV wijzen naar elkaar over de uitvoering van het ontwerp en verwijten elkaar dat tekeningen en berekeningen niet kloppen. Niemand snapt hoe dit heeft kunnen gebeuren en de vraag is of de recent benoemde wethouder als portefeuillehouder aansprakelijk is. Burgers hebben geen goed woord over voor dit project. Uit onderzoek blijkt dat het cultuurnetwerk met de beste bedoelingen het plan heeft willen doen slagen maar dat de wens om te realiseren zo sterk was dat allen onvoldoende kritisch waren bij de controles op het bod, de raming en begroting, de toegekende provinciale subsidie etc. De verantwoordelijke wethouders, het merendeel van de woordvoerders uit de fracties, ambtenaren en aangesloten bedrijven en de NV valt geen opzet maar wel collectief wensdenken, optimistisch rekenen, niet meer openstaan voor het kritisch geluid. Zo adviseert de gemeentelijk concerncontroller B en W er niet aan te beginnen. Andere topambtenaren, het college, luisteren niet en de raad is zelf onvoldoende kritisch wanneer zij het voorstel bestudeert. De ons-kent-ons netwerken binnen de cultuur en vastgoedsector zijn de drijvende kracht geweest in het doorzetten en falen van dit project. De checks en balances werden zwak doordat het netwerk naar binnen gekeerd raakte, het kritisch denken afnam en kritische geluiden van anderen genegeerd werden.

Achtergrond weerbaarheidscheck

Gemeente Eindhoven heeft als rode draad in haar programma Weerbare Overheid het 'netwerkbewustzijn' opgenomen. Het doel is om de weerbaarheid in de lokale democratie te versterken zodat risico's op het gebied van integriteit en veiligheid worden beperkt. Het gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid van politieke partijen, gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders, ambtelijk apparaat en de samenleving. Binnen Eindhoven zijn verschillende instrumenten ontwikkeld om aan het netwerkbewustzijn van de diverse partijen te werken. Zo is er aandacht voor de rol van netwerken in de verschillende gedragscodes en trainingen. Het voorkomen van onwenselijke effecten van netwerken, zoals oneigenlijke beïnvloeding van besluitvorming is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De samenleving verandert voortdurend en dat maakt ook dat een andere benadering van veiligheid en integriteit nodig is, waarbij oog voor de goede én schaduwzijde van netwerken een steeds belangrijkere rol spelen. Netwerkbewustzijn wordt steeds belangrijker.

En dat geldt niet alleen voor de ambtelijke organisatie en het college van burgemeester en wethouders, maar ook de politieke partijen die samen de gemeenteraad vormen. Juist daarom is een andere benadering van integriteit, veiligheid en netwerken van belang in de werving en selectie van leden voor de politieke partijen.

Kenmerken van netwerken die langzaamaan een risico vormen voor integriteit en veiligheid (netwerkcorruptie)

- 1) Informele samenwerking waarin steeds meer de professionele rollen worden ingezet om een netwerkbelang te dienen.
- 2) Het gemeenschappelijk belang van het netwerk heeft als gevolg dat een ieder steeds automatisch het netwerk ter wille is en ervan uitgaat dat het netwerk er ook is wanneer zij iets nodig hebben.
- 3) Netwerkliden hebben een gemeenschappelijke houding en reageren en handelen steeds hetzelfde. Er is nauwelijks sprake van interne kritiek. Een sterk gevoel van 'wij-zij' ontstaat.
- 4) Het netwerk wordt steeds meer gesloten. Anderen (personen en organisaties) worden buitengesloten.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

TASKFORCE - RIEC
Brabant - Zeeland
#samensterktegenondermijning